

УДК 342.565.2(477)

І. Петрів,

аспірант кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ ОРГАНУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Виділення та характеристика функцій Конституційного Суду України, безперечно, має важливе значення. Необхідність у з'ясуванні функцій конкретного органу, Конституційного Суду України зокрема, обґрунтовується тим, що саме функції найбільш яскраво демонструють специфіку, особливості та унікальність діяльності певного органу.

Зазначеним обумовлюється необхідність аналізу й функцій єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні — Конституційного Суду України. За результатами дослідження функцій Конституційного Суду України стане можливим виділити їх значення в житті суспільства та перспективи удосконалення механізму реалізації окремих із них.

Для удосконалення конституційної юстиції важливе теоретичне та практичне значення має виділення системи функцій органу конституційної юстиції, дослідження змісту цих функцій та їх характеристика як елемента конституційно-правового статусу Конституційного Суду України.

Функції органів конституційної юстиції стали предметом наукового дослідження вітчизняних вчених-конституціоналістів досить давно. Однак слід зазначити, що розбіжності в розумінні змісту поняття «функція» визначають відмінності в уявленнях дослідників стосовно переліку функцій, які здійснює конституційна юстиція.

Існує низка робіт, в яких автори висвітлюють теоретичні і практичні аспекти функціональної діяльності конститу-

ційної юстиції. Зокрема, заслуговують на увагу праці С. Владиченко, М. Кельмана, О. Марцеляка, В. Погорілка, М. Савенка, В. Скоморохи, А. Ткачука, П. Ткачука, Т. Цимбалістого, В. Шаповала, Ю. Шемшученка та ін. Проте є необхідним ґрунтовне теоретико-методологічне дослідження функцій органів конституційної юстиції з метою визначення їх системи та уніфікації підходу до розуміння даної категорії.

Для початку необхідно відзначити, що функції органу конституційної юстиції є обов'язковим елементом його конституційно-правового статусу. Адже функції органу конституційної юстиції, в тій чи іншій державі, необхідно розглядати як складову конституційно-правового статусу в комплексі з принципами та завданнями, компетенцією, структурно-організаційними особливостями, формами, методами та гарантіями діяльності. Саме за допомогою такого аналізу стає можливим зрозуміти специфіку конституційно-правового статусу органів конституційної юстиції в Україні.

Функції Конституційного Суду України прямо не визначені в законодавстві. Цим породжена дискусія в науці конституційного права щодо їх розуміння і щодо системи цих функцій. У законодавстві знайшли відображення лише повноваження Конституційного Суду України (ст. 150 Конституції України, ст. 13 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Варто зазначити, що в науковій літературі зустрічається ототожнення функцій органу конституційної юстиції

з його повноваженнями, компетенцією, завданнями тощо. Наприклад, А. Стрижак розглядає законодавчо визначене завдання Конституційного Суду України щодо гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України саме як функцію органу конституційної юстиції [12, 102]. Однак з таким розумінням завдання як функції важко погодитися з огляду на наступне.

Завдання, які покладаються на орган конституційної юстиції, безпосередньо закріплюються в нормативно-правовому акті, що регулює його діяльність або є відображенням комплексного аналізу правових норм, що складають основу правової регламентації функціонування такого органу.

Так, у Законі України «Про Конституційний Суд України» у ст. 2 закріплено, що завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України [1, 272].

Як вбачається із зазначеної норми Закону, постановка завдання Конституційного Суду України у вигляді гарантування верховенства Конституції України на всій території України вимагає від нього постійної реалізації всіх повноважень з метою виконання такого складного завдання, яке є стабільним, провідним та спрямованим на досягнення конституційної законності.

Стосовно співвідношення понять «повноваження», «компетенція» та «функція» слід зазначити, що практично всі дослідники єдині в тому, що функції та компетенція будь-якого органу держави перебувають у тісному зв'язку між собою. Функція державного органу вказує головний напрям його діяльності, шлях до загальної мети. Для вирішення конкретних завдань, що постають на цьому шляху, за органом юридично закріплюються певні потенційні можливості, які окреслюються у праві через вид і міру можливої й належної поведінки (повноваження), сферу її застосування (предметну підвідомчість) та територію дії (територіальну підвідомчість).

Варто також відзначити, що в теорії права дефініції «компетенція» і «повноваження» з філософської точки зору співвідносяться як ціле і частина. Так, О. Ф. Скакун, аналізуючи компетенцію органу влади, зазначає, що компетенція цього органу включає: повноваження (правообов'язки), предмет відання і відповідальність [11, 408].

У зв'язку із зазначеним під функціями органу конституційної юстиції слід розуміти основні напрямки діяльності, що реалізуються органом конституційної юстиції через призму його повноважень з метою виконання основоположних завдань. Досліджуючи функції органу конституційної юстиції через призму його повноважень слід сказати про багатогранність кожної окремо взятої функції, оскільки вона може відобразитися в декількох повноваженнях.

Зазначене дозволяє констатувати, що функції Конституційного Суду України є взаємопов'язаними та утворюють певну систему. Тому є підстави вважати, що в сучасних умовах розвитку науки та наукового мислення саме використання системного підходу до дослідження функцій єдиного органу конституційної юрисдикції, як єдиної цілісної системи, надасть можливість згрупувати і впорядкувати знання при вивченні окремих функцій. Крім того, такий підхід дозволяє глибше та повніше зрозуміти зміст кожної з функцій. Адже, як зазначає К. Кульчар, «можливості пізнання залишаються надто обмеженими, якщо воно не піднімається вище рівня одиничності і безпосередності буття предмета, якщо за окремими явищами воно (пізнання) не прагне відшукати системності явищ...» [7, 256]. На системності функцій Конституційного Суду України наголошують також і П. Погорілко та Ю. Шемшученко, зазначаючи, що Конституційний Суд, як і більшість органів державної влади та держава в цілому, здійснює систему функцій [11, 54].

Аналізуючи систему функцій Конституційного Суду України, варто звернути увагу на те, що вона є багаторівневою. Саме тому в юридичній літературі існує підхід, згідно з яким, пропонується виді-

му поданні, з організацією і діяльністю органів виконавчої влади, зокрема Кабінету Міністрів України.

Як приклад здійснення Судом соціальної функції можна навести рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. ст. 29, 36, ч. 2 ст. 56, ч. 2 ст. 62, ч. 1 ст. 66, п. 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 ст. 71, ст. ст. 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» [3]. Так, здійснюючи функцію конституційного контролю (наступного) на предмет відповідності окремих норм Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» Конституції України, Конституційний Суд України захистив низку соціальних прав окремих категорій громадян від порушень та обмежень, які стали наслідком прийняття зазначеного Закону. Зокрема, було відновлено право на соціальну допомогу таких категорій громадян, як «діти війни», «чорнобильці», військовослужбовці, сім'ї з дітьми віком до трьох років та інших категорій громадян. Крім того, Суд вказав, що рішення Конституційного Суду України у цій справі має преюдиціальне значення для судів загальної юрисдикції при розгляді ними позовів.

Варто зазначити, що захист соціальних прав зазначених категорій громадян здійснювався і в подальшому (Рішення № 10-рп/2008 від 22 травня 2008 року тощо). Таким чином, Конституційний Суд України, здійснюючи основну функцію конституційного контролю відповідності Конституції України законів України у сфері соціального забезпечення громадян, реалізував також і соціальну функцію щодо права окремих громадян на соціальну допомогу від держави.

Розглядаючи культурну функцію Конституційного Суду України, як приклад її здійснення можна навести рішення Конституційного Суду № 13-рп/2007 від 20 грудня 2007 року у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлума-

чення положень ч. 2 ст. 14 Закону України «Про кінематографію» (справа про розповсюдження іноземних фільмів) [4]. Вказане рішення було прийняте Судом за результатами здійснення однієї з основних функцій Суду — функції офіційного тлумачення та стосувалося сфери культури, а саме сфери кінематографії. Основне питання, яке ставилось перед Судом, полягало в тому, чи можуть в Україні розповсюджуватися іноземні фільми, якщо вони не дубльовані, не озвучені або не субтитровані українською мовою, водночас наголошуючи на поширенні практики видання державних посвідчень на право розповсюдження і демонстрування іноземних фільмів, які не дубльовані, не озвучені і не субтитровані державною мовою.

Зазначеним вище рішенням Суд розтлумачив, що положення ч. 2 ст. 14 Закону України «Про кінематографію» — «іноземні фільми перед розповсюдженням в Україні в обов'язковому порядку повинні бути дубльовані або озвучені чи субтитровані державною мовою...» необхідно розуміти так, що іноземні фільми не підлягають розповсюдженню та демонструванню в Україні, якщо вони не дубльовані або не озвучені чи не субтитровані державною мовою, а центральний орган виконавчої влади у галузі кінематографії не має права надавати суб'єктам кінематографії право на розповсюдження і демонстрування таких фільмів та видавати відповідне державне посвідчення.

Таким чином, здійснюючи основну функцію офіційного тлумачення Конституції України та законів України, Конституційний Суд України врегулював важливе питання використання державної мови в галузі кінематографії, яка займає важливу нішу сучасного культурного розвитку суспільства.

Як приклад здійснення економічної функції Суду можна навести рішення Конституційного Суду № 3-рп/2012 від 25.01.2012 р. [5], яким розтлумачено норми Конституції України щодо застосування судами України нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та регулювання цими актами по-

Література

1. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовт. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
2. Рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2009 від 15 січня 2009 року у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=36195>.
3. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9919>.
4. Рішення Конституційного Суду України № 13-рп/2007 від 20 грудня 2007 року у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини другої статті 14 Закону України «Про кінематографію» (справа про розповсюдження іноземних фільмів) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9926>.
5. Рішення Конституційного Суду України № 3-рп/2012 від 25.01.2012 р. у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=168063>.
6. Витрук Н. В. Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс / Н. В. Витрук. — М. : Юристъ, 2005 — 527 с.
7. Кульчар К. Основы социологии права / К. Кульчар. — М., 1981. — 256 с.
8. Проблеми сучасної конституціоналістики : навч. посіб. / М. П. Орзіх [та ін.] ; за ред. М. П. Орзіха. — К. : Юрінком Інтер, 2011. — 272 с.
9. Скакун О. Ф. Теорія державства и права : учебник / О. Ф. Скакун. — Х. : Консум, Ун-т внутр. дел. 2000 — 704 с.
10. Стрижак А. Конституційний Суд України як інститут забезпечення та захисту конституційної законності // Вісник Конституційного Суду України. — 2010. — № 1. — С. 102–110.
11. Шемшученко Ю. Проблеми функцій Конституційного Суду України / Ю. Шемшученко, В. Погорілко // Вісник Конституційного Суду України. — 2002. — № 2. — С. 54–56.